

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА, СЛУЖБА В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 351:35.088.6]-027.21

М. С. Орлів,

кандидат економічних наук,

докторант кафедри парламентаризму

та політичного менеджменту,

Національна академія державного управління

при Президентові України

Теоретико-методичні аспекти формування механізмів державного регулювання системи підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування

У статті розкрито завдання і функції державного регулювання системи підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, визначено сутність його механізму на підставі структурноорганізаційного і структурно-функціонального підходів. Класифіковано механізми державного регулювання системи підвищення кваліфікації, розкрито зміст принципів та етапи їх формування.

Ключові слова: державне регулювання, система підвищення кваліфікації, механізм державного регулювання, класифікація механізмів.

The article describes the tasks and functions of government regulation of in-service training system for civil servants and local self-government officials, the essence of its mechanism on the basis of organizational and functional approaches. Mechanisms of government regulation of in-service training system are classified, the content of the principles and stages of their formation are disclosed.

Key words: government regulation, in-service training system, mechanism of government regulation, classification of mechanisms.

В статье раскрыты задания и функции государственного регулирования системы повышения квалификации государственных служащих и должностных лиц местного самоуправления, определена сущность его механизма на основании структурно-организационного и структурно-функционального подходов. Классифицированы механизмы государственного регулирования системы повышения квалификации, раскрыто содержание принципов и этапы их формирования. *Ключевые слова:* государственное регулирование, система повышения квалификации, механизм государственного регулирования, классификация механизмов.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Ефективність реформування системи державного управління та децентралізації влади в Україні значною мірою залежить від рівня професіоналізму кадрів органів державної влади та місцевого самоврядування, їх мотивації до запровадження змін, готовності розвивати особистісний потенціал та сприяти розвитку органу влади, у якому вони працюють. Очевидно, що існуюча система підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування (далі – система підвищення кваліфікації) не відповідає сучасним вимогам та потребує модернізації. Для її забезпечення не достатнім є закріплення відповідних положень у стратегії державної кадрової політики [1] та прийняття нормативних актів Кабінету Міністрів України про схвалення нової концепції реформування системи підвищення кваліфікації та плану дій щодо її реалізації, як це було у 2011–2012 рр. [2; 3]. Модернізація можлива тільки через систему дієвих механізмів державного регулювання. Адже численними науковими дослідженнями у сфері державного управління доведено, що самоорганізація властива тільки досить стійким системам і є малоефективною в період трансформаційних процесів, які супроводжуються якісною

зміною взаємовідносин між суб'єктами і об'єктами державного управління [4, с. 104].

Отже, подальше використання існуючих підходів до управління системою підвищення кваліфікації не забезпечить професіоналізацію і розвиток державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, тому необхідно вдосконалити вже існуючі, запровадити нові ефективні механізми його державного регулювання та забезпечити комплексність їх дії, що створить умови для подальшого саморегулювання окремих процесів.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сутність категорій “механізм державного управління”, “механізм державного регулювання” та проблеми забезпечення ефективності їх використання в різних сферах досліджували такі вчені, як: В.Авер'янов [5], О.Амосов [6], Г.Атаманчук [7], В.Бакуменко [8; 9], С.Домбровська [10], В.Князєв [9], Н.Мельтюхова [11], Н.Нижник [12], Л.Приходченко [13], О.Радченко [14], Р.Рудніцька [15], О.Чечель [4], О.Федорчак [16] та ін. Проте серед науковців немає єдиного загальновизнаного підходу до визначення сутності, структури та класифікації цих механізмів.

Формулювання цілей (мети) дослідження. Отже, мета цієї статті – дослідити теоретико-методичні аспекти формування механізмів державного регулювання системи підвищення кваліфікації, зокрема: завдання і функції державного регулювання, сутність, ознаки та класифікацію його механізмів, етапи та принципи їх формування.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Під регулюванням зазвичай розуміють діяльність, спрямовану на коригування роботи системи (або її елементів) з метою досягнення такого стану, який забезпечує роботу цієї системи (або її елементів) відповідно до встановлених параметрів, тобто цей вид діяльності розглядається як регуляційний процес, метою якого є досягнення відповідного рівня взаємодії та злагодженості окремих частин [8, с. 148]. Під “відповідним

рівнем” розуміється такий, що визначений нормативами, вимогами тощо або новими умовами функціонування системи, яка підлягає регулюванню.

Державне регулювання системи підвищення кваліфікації – сукупність цілеспрямованих напрямів, форм і методів впливу, що застосовуються органами державного управління для впорядкування цієї системи, її елементів, процесів та взаємозв’язків між ними з метою стабілізації і пристосування до умов, що змінюються. На сучасному етапі основними завданнями такого регулювання є:

- забезпечення стабільного розвитку системи підвищення кваліфікації та послідовного підвищення ефективності її функціонування;

- стимулювання запровадження безперервного професійного і особистісного розвитку державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування;

- забезпечення відповідності освітніх послуг за кількісними і якісними показниками індивідуальним і організаційним навчальним потребам їх споживачів;

- оптимізація системи навчальних закладів, що надають послуги з підвищення кваліфікації;

- забезпечення ефективного використання бюджетних коштів на підвищення кваліфікації, їх прозорого та справедливого розподілу між суб’єктами надання освітніх послуг через державне замовлення;

- узгодження інтересів суб’єкта й об’єкта державного регулювання, інших заінтересованих сторін з метою забезпечення ефективності їх взаємодії;

- координація діяльності всіх суб’єктів, які залучені до процесу підвищення кваліфікації, узгодження їх повноважень і відповідальності;

- створення сприятливих умов для розвитку ринку послуг з підвищення кваліфікації з метою подальшого формування ефективних механізмів саморегулювання системи підвищення кваліфікації.

Реалізація цих завдань здійснюється через функції державного регулювання, зокрема:

- стимулювання розвитку системи підвищення кваліфікації шляхом визначення пріоритетних напрямів регулювання та формування його механізмів;

- організація діяльності суб'єктів регулювання на державному і регіональному рівнях;

- координація інтересів усіх заінтересованих сторін щодо функціонування системи підвищення кваліфікації;

- установа "правил гри" за допомогою нормативноправових актів;

- контроль відповідності якості послуг з підвищення кваліфікації прийнятим стандартам, вимогам тощо з метою стимулювання розвитку навчальних закладів системи підвищення кваліфікації та прийняття рішення про оптимізацію її структури;

- коригування розподілу ресурсів для розвитку прогресивних процесів, усунення негативних ефектів тощо;

- моніторинг, контроль та аналіз реалізації стратегічних і оперативних планів розвитку системи підвищення кваліфікації та ефективності використання ресурсів.

Реалізація цих функцій досягається за допомогою прямих і непрямих методів у вигляді довгострокового (шляхом прийняття стратегії, концепції) або короткострокового державного регулювання (швидке адекватне реагування на зміни зовнішнього або внутрішнього середовища).

Кожний механізм має функціональне призначення, і кожній функції притаманне існування відповідного механізму його реалізації [13, с. 150]. Оскільки механізм державного регулювання є однією з функцій державного управління та похідним від механізму державного управління [4, с. 106, 109; 13, с. 146], у процесі визначення сутності, ознак та структури механізмів державного регулювання системи підвищення кваліфікації проаналізуємо також існуючі підходи до формування механізмів державного управління, зміст яких

зарубіжними і вітчизняними науковцями розкрито достатньо глибоко і повно.

У сучасній науковій літературі є два основних підходи до визначення механізмів державного управління та регулювання: 1) структурно-організаційний, який фокусується на сукупності елементів, що формують організаційну структуру механізму (структуру системи у статиці); 2) структурно-функціональний, який відображає функціонування та динаміку механізму.

Науковці, які дотримуються першого підходу, складовими елементами механізму державного управління (або регулювання) у широкому розумінні вважають систему органів виконавчої влади та сукупність правових норм їх функціонування і розвитку [5, с. 39], а інші, у більш вузькому розумінні, до його структури включають: цілі, завдання, принципи, функції, суб'єкти і об'єкти, методи і форми [4, с. 109]; методи, важелі, інструменти, політику, правове, нормативне та інформаційне забезпечення [16, с. 9]; суб'єкти і об'єкти, нормативно-правове, організаційне, інформаційне і фінансово-економічне забезпечення, функції, форми, методи, засоби, принципи, інструменти та пріоритети [6, с. 26] тощо. При цьому виникає питання обґрунтованості включення до структури механізму цілей, завдань, принципів, які повинні враховуватися на етапі формування механізму. Щодо ресурсного забезпечення, то його наявність суттєво впливає на якість функціонування механізму, тому має бути включено до його структури.

З позиції другого підходу, механізм державного управління (або регулювання) науковці визначають як: сукупність і логічний взаємозв'язок соціальних елементів, процесів і закономірностей [7, с. 100]; способи розв'язання суперечностей явища чи процесу в державному управлінні, послідовна реалізація дій, які базуються на основоположних принципах, цільовій орієнтації, функціональній діяльності з використанням відповідних їй форм і методів управління [8, с. 421]; форму і засіб реалізації відносин учасників процесу, що містять системи технологій виконання певних управлінських дій

[11, с. 153]; процес організації практичного здійснення державного управління з урахуванням об'єктів, суб'єктів управління та взаємовпливу між ними [10, с. 138]; системну сукупність інституцій, структур, послідовних дій, форм станів і процесів [14, с. 24].

На нашу думку, механізм державного регулювання має функціональний характер, тому визначати його сутність необхідно з позицій структурно-функціонального підходу. Водночас модель комплексного механізму державного регулювання будь-якої сфери державного управління потрібно спочатку сформувати як систему елементів (за структурно-організаційним підходом) для відображення форм, методів та засобів регулювання, його суб'єктів і об'єктів, а вже потім кожний конкретний механізм, що забезпечує реалізацію певної функції державного регулювання, побудувати за структурно-функціональним підходом. Тому нами поділяється думка Н.Мельтюхової про те, що під час формування й удосконалення конкретного механізму державного регулювання доцільно спочатку описати його статичну складову, а потім – динамічну [11, с. 151].

Для розкриття сутності механізму державного регулювання необхідно визначити його ознаки. Ґрунтовне дослідження родових ознак категорії “механізм” у соціальних науках здійснено О.Радченком, який обґрунтував перелік спільних для всіх механізмів і специфічних для механізмів державного управління ознак. На підставі результатів його дослідження [14, с. 20–23] до ознак механізму державного регулювання системи підвищення кваліфікації слід віднести такі:

– є штучно створеною системою [15, с. 4], продуктом організованої діяльності, спрямованої на формування засобів (інструментів) реалізації певної функції державного регулювання, яка визначає його мету;

– має проблемний, регуляторний та ціннісний виміри, оскільки спрямований на розв'язання конкретної проблеми шляхом коригування роботи системи (її елементів чи

взаємозв'язків між ними), що забезпечує суспільну або особистісну цінність (професіоналізація державної служби з метою підвищення якості надання адміністративних послуг населенню, організаційний розвиток органів влади, особистісний розвиток та кар'єрне зростання державного службовця та ін.);

- має суб'єкт і об'єкт;

- передбачає переважно однобічний вплив з чітко визначеним вектором впливу суб'єкта державного регулювання;

- передбачає виконання послідовних дій (етапів, процесів);

- якість його функціонування залежить від вчасності та повноти необхідного для цього ресурсного забезпечення (нормативно-правового, організаційного, фінансового, інформаційного або ін.);

- рух однієї чи кількох складових механізму приводить до руху інших його складових;

- має ознаки складної відкритої системи (це зумовлює існування серед науковців різних підходів до формування його структури);

- дискретний характер дії та повторювальність або можливість здійснення таких самих дій у майбутньому відповідно до мети формування механізму.

Отже, механізм державного регулювання є відкритою системою, структуру якої складають форми, методи, засоби (інструменти), взаємопов'язані процеси і ресурси, що забезпечують його функціонування. Кожен механізм державного регулювання системи підвищення кваліфікації має проблемний, регулятивний і ціннісний виміри та формується відповідно до функції державного регулювання, що визначає його мету.

Механізми державного регулювання системи підвищення кваліфікації класифікуються за такими ознаками:

- за конструкцією та змістом: простий та складний (комплексний);

– за підходами до побудови: механізм-знаряддя (інструмент), механізм-система (сукупність взаємопов'язаних елементів – за структурно-організаційним підходом), механізм-процес (послідовність станів, процесів – за структурно-функціональним підходом);

– за суб'єктами регулювання: запроваджений Кабінетом Міністрів України, Міністерством освіти і науки України, Національним агентством України з питань державної служби та ін.;

– за об'єктами регулювання: функціонування системи підвищення кваліфікації, діяльність суб'єктів-надавачів послуг з підвищення кваліфікації, їх взаємодія із замовниками та споживачами послуг, певні процеси системи та ін.;

– залежно від предмета регулювання: спрямований на кількісні параметри або якісні характеристики;

– за масштабом впливу: загальний та селективний;

– за сферами регулювання (або напрямом впливу): інституційний розвиток, фінансове забезпечення, надання послуг з підвищення кваліфікації, підготовка викладачів і тренерів тощо;

– за методами впливу: правовий, організаційний, економічний, мотиваційний, інформаційний, науково-методичний;

– за формою регулювання: безпосереднє та опосередковане;

– за засобами регулювання: державне замовлення, державне завдання, ліцензування, стандартизація, сертифікація та ін.;

– за призначенням: відповідає на виклик або спрямовується на майбутнє;

– за історичними етапами: первинний, перехідний та чинний;

– за ступенем регламентації: механізм контролю та механізм стимулювання.

Основними етапами формування механізму державного регулювання системи підвищення кваліфікації є:

- 1) визначення мети та об'єкта регулювання;
- 2) визначення принципів побудови механізмів державного регулювання;
- 3) установлення учасників відносин і заінтересованих сторін у процесі функціонування механізму, їх інтересів та суперечностей;
- 4) визначення суб'єкта регулювання;
- 5) визначення переліку інструментів та методів державного регулювання, які є складовими механізму, а також інших його характеристик відповідно до поданої вище класифікації;
- 6) формування системи повноважень суб'єкта регулювання;
- 7) визначення технології та технічних засобів функціонування механізму (його процесів, етапів тощо);
- 8) визначення ресурсного забезпечення функціонування механізму;
- 9) розробка плану вжиття заходів із упровадження механізму державного регулювання.

Аналіз наукової літератури дав змогу узагальнити і виділити найбільш важливі принципи формування механізму державного регулювання системи підвищення кваліфікації, а саме:

- цілеспрямованості (вибір та обґрунтування конкретних цілей і завдань функціонування механізму в контексті реалізації державної кадрової політики);
- економічної та соціальної ефективності (досягнення цілей функціонування механізму за найменших витрат);
- системності (з одного боку, механізм розглядається як система, що має внутрішню організацію, з метою збалансування роботи і взаємодії його елементів, ліквідації суперечностей та диспропорцій у його функціонуванні; з другого – ураховуються інтереси всіх учасників відносин та всі аспекти діяльності);
- комплексності (урахування всіх наявних форм, методів і засобів державного регулювання);

– адекватності та зрозумілості (відповідність механізму управлінській проблемі, для розв’язання якої він застосовується, зрозумілість за змістом та відсутність двозначних тлумачень під час його використання);

– історичності (використання досягнень з урахуванням сучасних обставин);

– збалансованості (забезпечення балансу інтересів і ресурсів);

– оперативності та гнучкості (можливість оперативного внесення змін під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів);

– прозорості (забезпечення можливості контролю його використання);

– відповідальності (установлення суб’єктів та меж їх відповідальності за реалізацію механізму).

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Механізм державного регулювання системи підвищення кваліфікації – це відкрита система, структуру якої становлять суб’єкти і об’єкти, форми, методи, засоби (інструменти), процеси та ресурси, які у своїй взаємодії та взаємозв’язку забезпечують регулятивну функцію держави у сфері підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування з метою професіоналізації державної служби та служби в органах місцевого самоврядування. Кожний механізм має проблемний, регуляторний та ціннісний виміри. Ефективність функціонування механізмів державного регулювання досягається шляхом дотримання розглянутих у статті етапів і принципів їх формування, наявності необхідного ресурсного забезпечення їх функціонування, організації контролю та чіткої відповідальності за їх використання.

Метою подальших наукових досліджень є розробка механізмів державного регулювання системи підвищення кваліфікації відповідно до окреслених завдань на підставі визначених у статті підходів.

Список використаних джерел

1. Про Стратегію державної кадрової політики на 2012–2020 роки [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 1 лют. 2012 р. № 45/2012. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>

2. Про схвалення Концепції реформування системи підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 листоп. 2011 р. № 1198-р. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>

3. Про затвердження плану заходів на період до 2014 року щодо реалізації Концепції реформування системи підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 лип. 2012 р. № 480-р. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

4. Чечель О. М. Принципи та механізми державного регулювання економіки / О. М. Чечель // Вісн. АМСУ. – 2013. – № 2 (9). – С. 103–111. – (Серія: “Державне управління”).

5. Авер'янов В. Б. Державне управління в Україні : навч. посіб. / В. Б. Авер'янов ; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Вид-во ТОВ “СОМІ”, 1999. – 265 с.

6. Амосов О. Ю. Формування механізму державного регулювання паливно-енергетичного комплексу регіону / О. Ю. Амосов, Б. П. Галушко // Проблеми економіки. – 2013. – № 3. – С. 21–27.

7. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления / Г. В. Атаманчук. – 4-е изд. – М. : Изд-во “Омега – Л”, 2004. – 525 с.

8. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.

9. Державне управління : словник-довідник / за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.

10. Домбровська С. М. Державне управління вищою освітою в умовах трансформаційних змін : монографія / С. М. Домбровська. – Х. : Вид-во “Оберіг”, 2009. – 176 с.

11. Мельтюхова Н. М. Державне управління як єдність діяльності та відносин : монографія / Н. М. Мельтюхова. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2010. – 204 с.

12. Нижник Н. Р. Системний підхід в організації державного управління : навч. посіб. / Н. Р. Нижник, О. А. Машков / за заг. ред. Н. Р. Нижник. – К. : УАДУ, 1998. – 160 с.

13. Приходченко Л. Л. Забезпечення ефективності державного управління: теоретико-методологічні засади : монографія / Л. Л. Приходченко. – Одеса : Оптимум, 2009. – 300 с.

14. Радченко О. В. Родові ознаки категорії “механізм” в соціальних науках / О. В. Радченко // Пуб. упр.: теорія та практика. – 2013. – № 3 (15). – С. 19–25.

15. Рудницька Р. М. Механізми державного управління: сутність і зміст / Р. М. Рудницька, О. Г. Сидорчук, О. М. Стельмах ; за наук. ред. М. Д. Лесечка, А. О. Чемериса. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 28 с.

16. Федорчак О. В. Класифікація механізмів державного управління [Електронний ресурс] / О. В. Федорчак // Демократичне врядування : електрон. наук. фах. вид. – 2008. – № 1. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeVr/2008-01/O_Fedorchak.pdf

References

1. Pro Stratehiiu derzhavnoi kadrovoi polityky na 2012-2020 roky : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 01 liutoho 2012 r. # 45/2012 [On the Strategy of state personnel policy for 2012-2020 : Decree of the President of Ukraine from February 1 2012 № 45/2012]. –

[Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.president.gov.ua>.

2. Pro skhvalennya Kontseptsiyi reformuvannya systemy pidvyshchennya kvalifikatsiyi derzhavnykh sluzhbovtziv, posadovykh osib mistsevoho samovryaduvannya ta deputativ mistsevykh rad: rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 28 lystopada 2011 r. #1198-r. [On the approval of the Concept of reform of in-service training system for civil servants, local government officials and members of local councils: The order of the Cabinet of Ministers of Ukraine from November 28 2011 № 1198-p.]. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.kmu.gov.ua>.

3. Pro zatverdzhennya planu zakhodiv na period do 2014 rokushchodo realizatsiyi Kontseptsiyi reformuvannya systemy pidvyshchennya kvalifikatsiyi derzhavnykh sluzhbovtziv, posadovykh osib mistsevoho samovryaduvannya ta deputativ mistsevykh rad: Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 18 lypnya 2012 r. # 480-r. [On the approval of the Action plan for the period until 2014 to implement the Concept of reform of in-service training system for civil servants, local government officials and members of local councils: The order of the Cabinet of Ministers of Ukraine from July 18 2012 № 480-p.]. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

4. Chechel' O. M. Pryntsypy ta mekhanizmy derzhavnohorehulyuvannya ekonomiky [Principles and mechanisms for government regulation of economy] / O. M. Chechel' // Visnyk AMSU. Seriya: "Derzhavne upravlinnya". – 2013. – #2 (9). – S.103–111.

5. Aver'yanov V. B. Derzhavne upravlinnya v Ukrayini [Government administration in Ukraine] : navch. posib. / za zah. red. V. B. Aver'yanova. – K.: Vyd-vo TOV "SOMY", 1999. – 265 s.

6. Amosov O. Yu. Formuvannya mekhanizmu derzhavnohorehulyuvannya palyvno-enerhetychnoho kompleksu rehiona [The formation of mechanism for government regulation of

fuel and energy complex of the region] / O. Yu. Amosov, B. P. Halushko // Problemy ekonomiky. – 2013. – # 3. – S.21–27.

7. Atamanchuk H. V. Teoryya hosudarstvennoho upravlenyya [Theory of public administration] / H. V. Atamanchuk. – 4-e yzd. – M.: Yzdatel'stvo "Omeha – L", 2004. – 525 s.

8. Entsyklopedychnyy slovnyk z derzhavnoho upravlinnya [Encyclopedic dictionary of public administration] / uklad.: Yu. P. Surmin, V. D. Bakumenko, A. M. Mykhnenko ta in.; za red. Yu. V. Kovbasyuka, V. P. Troshchyns'koho, Yu. P. Surmina. – K.: NADU, 2010. – 820 s.

9. Derzhavne upravlinnya: slovnyk-dovidnyk [Publicadministration: dictionary] / za zah. red. V. M. Knyazyeva, V. D. Bakumenka. – K.: V-vo UADU, 2002. – 228 s.

10. Dombrovs'ka S. M. Derzhavne upravlinnya vyshchoyu osvitoiyuv umovakh transformatsiynykh zmin [Government administration of higher education in conditions of transformational changes] : monohrafiya / S. M. Dombrovs'ka. – Kh.: Vyd-vo "Oberih", 2009. – 176 s.

11. Mel'tyukhova N. M. Derzhavne upravlinnya yak yednist'diyal'nosti ta vidnosyn [Government administration as the unity of activity and relations]: [monohrafiya] / N. M. Mel'tyukhova. – Kh. : Vyd-vo KharRI NADU "Mahistr", 2010. – 204s.

12. Nyzhnyk N. R. Systemnyy pidkhid v orhanizatsiyiderzhavnoho upravlinnya [The system approach in organization of public administration] : navch. posib. / N. R. Nyzhnyk, O. A. Mashkov / Za zah. red. N. R. Nyzhnyk. – K.: UADU, 1998. – 160s.

13. Prykhodchenko L. L. Zabezpechennya efektyvnostiderzhavnoho upravlinnya: teoretyko-metodolohichni zasady: [Ensure the effectiveness of public administration: the theoretical and methodological bases] monohrafiya / L. L. Prykhodchenko. – Odesa: Optimum, 2009. – 300s.

14. Radchenko O. V. Rodovi oznaky katehoriyi "mekhanizm" vsotsial'nykh naukakh [Generic features of category "mechanism" in

the social sciences] / O. V. Radchenko // Publichne upravlinnya: teoriya ta praktyka. – 2013. – # 3(15). – S. 19–25.

15. Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnya: sutnist' i zmist [Mechanisms of public administration: the essence and content] / R. M. Rudnits'ka, O. H. Sydorchuk, O. M. Stel'makh; za nauk. red. M. D. Lesechka, A. O. Chemerysa. – L'viv: LRIDU NADU, 2005. – 28 s.

16. Fedorchak O. V. Klasyfikatsiya mekhanizmiv derzhavnoho upravlinnya [Classification of public administration mechanisms]. – [Elektronnyy resurs] / O. V. Fedorchak // Demokratychno vryaduvannya: elektron. nauk. fakh. vyd. – 2008. – # 1. – Rezhym dostupu do zhurn.: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeVr/2008-01/O_Fedorchak.pdf.